

СУСПІЛЬСТВО, ТВОРЦІ ТА ВЧИТЕЛІ-НОВАТОРИ: ОЧЕВИДНЕ І НІ

Автор робить спробу привернути як увагу всіх освітян і, в першу чергу, наших читачів — керівників шкіл, так і тих, від кого залежить освітянська політика в країні та її реалізація в ситуаціях, де втрачаються можливості для власного розвитку кожного громадянина й країни в цілому. Таких ситуацій автором виділено п'ять. Акцентується увага на проблемах педагогічного новаторства та способах конструктивного їх вирішення.

Ключові слова: винахідництво, статус освіти, школа і суспільство, „невпливовість” освітян, ситуація втрати можливостей розвитку, вчительський потенціал, учитель-новатор, педагогічне новаторство.

ТВОРЦІ І СУСПІЛЬСТВО

Шановний читачу, я хочу привернути Вашу увагу до творців — винахідників, раціоналізаторів, новаторів. Переконана, що цим людям у всьому світі їх країни

українцям, заважає бути такими, якими себе бачимо, а нам „не дають”, хотілося б якраз наголосити, що ми маємо значний потенціал для розвитку кожного з нас і суспільства в цілому, але втрачаємо ці можливості.

Тож, *по-перше*, ми маємо власну історію винахідництва, якою можемо пишатися й сьогодні (див. вріз С.5).

По-друге, у нас налічується вже понад 100000 винаходів, а це — порятунок для української економіки за однієї умови, якщо ці винаходи працюватимуть на свою країну, будуть впроваджені у відповідні галузі суспільства. Винахідники й раціоналізатори потрібні країні — вони рятують економіку, а система впровадження їхніх винаходів відсутня! І тоді відкриттями українців користуються інші

зобов'язані своїм економічним зростанням, а людство — цивілізаційним прогресом. Завдяки таким людям, що творять і думають нестандартно, людство піднімається на все нові й нові шаблі свого розвитку.

Яка ситуація з цим в Україні? Чи маємо власний потенціал? На що сподіватися?

Попри всі негаразди, про які вже звикли говорити й нарікати на все те, що нам,

Ольга ВИГОВСЬКА

Головний редактор Всеукраїнського науково-практичного журналу „Директор школи, ліцею, гімназії”, ініціатор і керівник Всеукраїнського проекту „Педагогічні новатори в Україні”, заслужений працівник освіти України, кандидат педагогічних наук, доцент

держави (див. віз на С. 7). *Це перший приклад втрати власних можливостей, де національне багатство перетворюється в ніщо. Тож воно й на економіку належним чином не вплине, ні на розвиток громадян.*

Винаходи наших громадян повинні працювати на свою країну – це правило без винятку!

Дозволю собі нагадати загальновідому **формулу ККД** (коефіцієнта корисної дії) **діяльності творців** (раціоналізаторів, винахідників, новаторів): **5 до 95: 5 % творців створюють 95 % національного багатства країн, тоді як на долю 95 % їхніх співвітчизників припадає можливість у створенні лише 5 % багатства своїх країн.**

Яка ж значущість творців для своїх суспільств! У той же час сучасне суспільство не завжди з належною повагою ставиться до цих людей. Найявна неадекватна підтримка винахідників і творців на фоні інших: про них суспільство мало чує, мало знає, зате багато співає, танцює й дивиться різноманітні шоу й ін. Справді цікаві, масштабні шоу-програми: „Майданс”, „Голос діти”, „Україна має талант” й ін. *Не відчуваєш лише, коли ж Україна працює, хто в ній працює та кому завдячувати за те, що в нас усе добре.* Додам, українська громада чутлива до хорошого й щиро вдячна, якщо це ще й для неї самої зрубно. Тож за власною ініціативою нагороджує інших умільців, окрім представників мистецького

ТВОРЧЕ МИНУЛЕ Й СЬОГОДЕННЯ УКРАЇНИ

Цим ми можемо пишатися:

- Найпотужнішими науково-технічними комплексами в 60-80-ті рр. в УРСР були Інститут електрозварювання, Інститут кібернетики, Інститут надтвердих матеріалів. Здобутки вітчизняної науки в цей період були особливо вагомими¹.
- Унікальною плавильною установкою „Ураган” для вивчення плазми і керованої термоядерної реакції.
- У розпорядженні українських вчених з 1966 р. був найбільший в Європі лінійний прискорювач електронів.
- Теоретичні розробки математиків використовувались для *розрахунку орбіт штучних супутників Землі.*
- Вітчизняними дослідниками було *відкрито механізм передавання генетичної інформації*, що мало велике значення для вивчення проблем спадковості.
- Інститут кібернетики на чолі з академіком В. Глушковым* став провідним в СРСР з проблем створення автоматизованих систем проектування електронно-обчислювальних машин.
- *Українські вчені вперше у світовій практиці запропонували нові марки високотривкого чавуну, безіскелевої антикорозійної сталі та ін.* Завдяки фундаментальним і прикладним розробкам вчених-геологів на території України *розширилися можливості освоєння корисних копалин.*

*Коли Віктор Михайлович Глушков на моє запрошення виступав перед завідувачами фізики ОІУВ в ЦІУВ УРСР (сьогодні це установа УМО НАПН України), а було це в 1979 році, то поділився з нами своїми мріями: одна з них про безпаперовий зв'язок, безпаперовий документообіг й ін. Сьогодні його мрія здійснилася: кожен з нас користується електронною поштою, Інтернет-зв'язком, а з цього року більшість держструктур теж вже перейшли на звітність в електронному вигляді. Ще тоді (33 роки тому!) – це була казка, фантастика, важко, навіть, уявити як це могло здійснитися. Друга мрія Віктора Михайловича стосувалася того, щоб залишити нащадкам після своєї смерті власну систему мислення². Не встиг...

СТОТИСЯЧНИЙ ПАТЕНТ УКРАЇНИ НА ВИНАХІД³

Винаходи сьогодні стали складовою такого поняття, як інтелектуальна власність – вирішального фактора економічного розвитку держав світу.

12 листопада 2012 року **Державною службою інтелектуальної власності України** (далі – ДСІВ) до відповідного державного реєстру внесено **стоти-**

¹ <http://ukrmap.su/uk-uh11/1085.html>

http://posibnyky.vntu.edu.ua/i_v/3..htm

² На кшталт ідеї з науково-фантастичного роману Олександра Беляєва „Голова професора Доуеля”.

³ [www.patent.net.ua/intellectus/...](http://www.patent.net.ua/intellectus/)

За інформацією прес-служби Державної служби інтелектуальної власності.

сячний патент України на винахід „Спосіб підвищення ефективності хіміотерапії резистентних до хіміотерапії злоякісних пухлин”. Власником патенту є Інститут експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р.Є. Кавецького НАН України.

„У нашій державі перший патент на винахід був виданий у 1992 році, двадцять років тому”, – зазначив Микола Ковіня, голова ДСІВ України. Незважаючи на складну економічну ситуацію, українські винахідники все-таки працюють, пропонують нові розробки й концепції.

ВИНАХІД РОКУ – 2012

Конкурсною комісією ДСІВ України прийнято до розгляду **274** роботи для участі у **Всеукраїнському конкурсі „Винахід року – 2012”**. Серед них **86** винаходів і **188** корисних моделей. **Найбільше патентів** на конкурс подали винахідники Києва й Київської області (**89**), **друге місце** за кількістю робіт посіли представники Закарпатської області (**27**), а **третє** – вчені Кримського регіону (**21**). По 20 робіт надійшло з Полтавської та Харківської областей.

Значна кількість представлених на конкурс робіт – **156 патентів** – надійшла з вищих навчальних закладів України. Така їх частка складає **майже 57%** від загальної кількості робіт і **дає підстави говорити про значний науковий потенціал вітчизняних університетів**.

Серед вишів за кількістю поданих робіт лідирують: Ужгородський національний університет (26); Національний університет біоресурсів і природокористування (21); Одеський національний університет імені І. І. Мечникова та Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка (14 і 13 робіт відповідно).

В останні роки спостерігається стала тенденція до зростання винахідницької діяльності в Україні. Про це свідчить кількість поданих національними учасниками заявок і отриманих патентів: якщо у 2000 р патентів було видано 5100, то вже у 2004 р. – 10500.

Продемонструємо цю тенденцію на прикладі лідера серед вишів – Ужгородського національного університету.

ДИНАМІКА патентування ДВНЗ „Ужгородський національний університет” за період 2007-2010 рр.

Рік	Подано заявок			Отримано патентів		
	винахід	корисна модель	всього	винахід	корисна модель	всього
2007	22	24	46	15	28	43
2008	21	25	46	25	20	45
2009	36	37	73	24	27	51
2010	43	60	103	24	44	68

Ця таблиця демонструє зростання кількості поданих заявок за останні 4 роки більше ніж удвічі, а отриманих патентів – в 1,5 рази.

спрямування, як, може, й тим, що має. Нещодавно сама була свідком, як пасажери аплодували пілотам за вдалий переліт: команда льотчиків почувала себе справжніми героями. Інколи такі аплодисменти отримують і викладачі вишів – доводилось і самій бувати в подібному стані. В. О. Моляко щодо зазначеної позиції держави відносно своїх митців і умільців висловився в нашому журналі так: „Насправді, якщо вже якимось продовжується естафета дотримання певної уваги до співаків, танцюристів, спортсменів, які вочевидь дають прямий прибуток державі, або комусь з менеджерів, то чи так ми вже піклуємося про вчених, лікарів, учителів, поетів, не кажучи вже там про якихось інженерів, техніків, які могли б стати рціоналізаторами, винахідниками, конструкторами. Парадокс?”

Звичайно, парадокс, бо неважко уявити, що якесь наукове відкриття, певний винахід можуть дати всій державі (а часом і людству) набагато більше того ж таки прибутку, якщо дотримуватися економічної точки зору. Більше ніж усі актори, танцюристи й футболісти разом узяті.

Ця проблема вже давно стала предметом величезної без будь-якого перебільшення уваги всіх передових країн. Варто лише, скажімо, нагадати, яке масштабне полювання ведуть Сполучені Штати Америки на таланти, підшуковуючи їх по всьому світу. Тепер їх починають наслідувати Німеччина (за-

прошення до роботи кваліфікованих програмістів), інші країни Європи. Разом з тим у тих же Сполучених Штатах десятки, якщо не сотні, спеціальних науково-практичних центрів та установ різного масштабу, які спеціально займаються питаннями обдарованості, творчості, дослідженням розвитку інтелектуального потенціалу людини”⁴.

У той самий час, коли Сполучені Штати Америки та країни Європи полюють за талантами, підшуковуючи їх по всьому світу, Україна, дійсно багата на таланти, презентує себе однобоко лише з мистецького напрямку. Тим самим демонструє суспільству – що сьогодні в пошані. Задля цього працюють ЗМІ, національні та комерційні канали телебачення, не пасе задніх і уряд, вшановуючи переможців шоу-програм.

Як наслідок такої політики: зникають ті, хто бажає працювати, а умілих, кваліфікованих робітників серед молоді навіть за пристойні гроші знайти важко. У країні вмілі руки не цінуються, тому й молодь учитися цьому й не поспішає, бо пропозиції вважає неперспективними. **Це ще один приклад втрати власних можливостей.**

Тож сьогодні актуальні як проблема фінансової підтримки творців, умільців, так і питання їхнього визнання, широкої популяризації їхніх здобутків.

⁴ Валентин Моляко. Чи потрібні таланти Україні? // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2001. – № 4. – С.54-56.

ПРО ЗАСНОВНИКА НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ

Нагадаю, що Альфред Бернхард Нобель (1833–1896), засновник Нобелівської премії, був тісно пов'язаний з Росією: одержав вищу освіту в Петербурзі. Швед за походженням, він у 1859 році повернувся до Стокгольма, де працював над виробництвом вибухових речовин. Зібравши чималі статки, Нобель у 1895 році склав заповіт, чим вразив багатьох після своєї смерті, бо зламав традиції та основи приватної власності. Він заповів прибутки від усієї своєї маєтності у вигляді відсотків щорічно віддавати для п'яти рівноцінних премій особам, які „принесли найбільшу користь людству”. Через судові позови щодо спадщини лише в 1900 році були затверджені процедури присудження премій. Маєтність Нобеля становила **30 млн. шведських крон**. Кожну премію дозволялося ділити не більш ніж між 3-ма нагородженими.

Ось як починається заповіт, написаний Нобелем 27 листопада 1895 року: „Перша частина – тому, хто зробив найважливіше відкриття чи винахід у галузі фізики, ...” А далі йдеться про хімію, біологію, літературу, а також виділено громадську діяльність за примноження добра, взаєморозуміння і миру на Землі.

СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ ВИНАХОДІВ

Протягом 1970–1985 рр. у виробництво було запроваджено понад **13 тис.** наукових розробок учених Академії Наук УРСР. Це дало відчутний економічний ефект.

Однак практична реалізація наукових розробок була нелегкою справою. Це пояснюється тим, що **тогочасна економічна система не була зорієнтована на запровадження передових ідей і наукових технологій**¹. Вони знаходили своє практичне втілення лише після застосування силових адміністративних заходів, наказів і розпоряджень „зверху”.

Унаслідок цього значна частина цікавих і перспективних наукових розробок так і залишилася не реалізованою на практиці або згодом знайшла своє застосування за межами Радянського Союзу.

Єдиним винятком тут були лише розробки для військово-промислового комплексу і глобальні наукові дослідження. Вони мали беззаперечне загальнодержавне значення для радянської країни, що намагалася підтримати свій статус „наддержави”.

Як ситуація з цим в українській освіті сьогодні?

Покажу на конкретному прикладі одного з авторів-героїв проекту „Педагоги-новатори в Україні”, а саме: Івана Гончаренка, директора 13-ї гімназії м. Полтави. За його авторською методикою діти здатні оволодіти будь-якою іноземною мовою за 2 тижні. Щоб це сталося, спочатку Іван Дмитрович готує до такої роботи вчителя, який потім учить цю мову дітям. Ділиться з колегами Полтавщини, освітянами інших регіонів країни, які приїждять до школи. Демонструє для останніх власні пристрої, авторське програмне забезпечення ▶

Україна потребує розробки системи пошанування^{5,6} усіх своїх майстрів, на кшталт, як це робиться в Японії.

УЧИТЕЛІ, СУСПІЛЬСТВО ТА НЕДОФІНАНСУВАННЯ ГАЛУЗІ

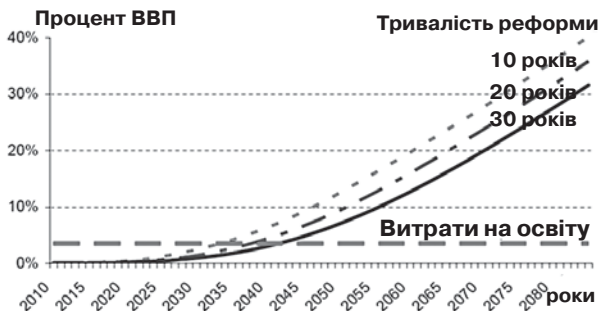
І перших, і других, і всіх інших виховують у переважній більшості випадків учителі. Принаймні слід визнати, що як би там не було в кожному конкретному випадку, а роль учителів у житті підростаючої особистості значуща. Як же маємо шанувати вчительство, яке плачеє таких громадян?!

Закінчення, початок на С. 7

чення на рівні „ноу-хау” для організації ефективної сучасної школи, де бережуть здоров’я дітей, де і навчальна праця дітей, і педагогічна діяльність учителів, і адміністративно-управлінська здійснюються у шкільному ІКТ-просторі: заощаджується й одночасно ущільнюється час, а продуктивність праці й у цілому життя малечі й дорослих зростає в рази! В той же час у місті біля півсотні шкіл, але цей унікальний досвід не впроваджується, прекрасні результати 13 гімназії Полтави не тиражуються. На жаль, зрозуміло чому, але все-таки вважаю за доцільне акцентувати увагу на існуючій проблемі впровадження передового педагогічного досвіду, яка не є новою, вона вже стала усталеною, традиційною. Зазначене дозволяє констатувати, що **нічого не змінилося: як було з упровадженням раніше, так залишається і зараз!**

Діаграма 1

Криві повернення інвестицій в освіту при підвищенні якості підготовки учнів на 0,5 стандартного відхилення

Здавалося б риторичне питання, але в усьому світі, не лише в Україні, на превеликий жаль, такого ставлення, якого потребують до себе вчителі, педагоги, немає. І статус професії низький і зарплата недостойна.

Довготривала невірність зазначених проблем нагадує про те, де суспільство, так би мовити, «пробуксовує», втрачає можливості власного розвитку. Більш того демонструє, що політика хронічного недофінансування галузі породжує ситуацію, коли вкладені кошти, наприклад, у реформування середньої освіти не повертаються, бо з часом якість підготовки учнів не підвищується на 0,5 стандартного відхилення, а це в свою чергу не призводить до повернення інвестицій в освіту. Причину такого факту прояснює математична модель (діаграма 1), яка демонструє, що коли є достатні десятилітні вкладення, то вони призводять кінець кінцем до помітного підвищення рівня освітніх результатів школярів, тому й дають надбавку до ВВП, зрівняну за об’ємом із загальними витратами на освіту в країні.

Проект оновлення освітнього процесу на основі нових інформаційних і педагогічних технологій, спрямований на основну і старшу школу, може забезпечити

⁵ Ольга Виговська. З думою про школу: сон, що має стати реальністю // Директор школи, ліцею, гімназії. — №4. — 2005. — С.111.

⁶ Ольга Виговська. Критерії оцінки праці і система заохочень: недосконалість перших і відсутність других // Директор школи, ліцею, гімназії. — № 1. — 2008. — С. 93-97.

повернення інвестицій уже через 5–8 років, фактично до його завершення. У нас реформи йдуть своєю чергою одна за одною: працюємо на один результат, „потім коней на переправі змінили” і працюємо вже на інший. Тому нам і залишається говорити лише про **втрачену можливість як наслідок передбачених, але так і не досягнутих освітніх результатів**. От і виходить, що „скупий платить двічі”, а у нашому випадку й більше!

Це **третя ситуація втрати власних можливостей**.

БАГАТОГРАННА РОЛЬ УЧИТЕЛІВ. УЧИТЕЛЬ – СУСПІЛЬСТВУ

Значу, що переважна більшість людей на планеті, хоча часто й говорить про вчителя, його роль, освіту як пріоритет, і пише про це, й пропозиції виголошує, вирішує долю освіти й освітян, але разом з тим не усвідомлює ту істинну роль, яку виконують для людства, для своїх країн, громад їхні Учителі!

Справедливості заради віддамо належне видатним людям нашої планети, які для адекватного поцінування вчителів зробили свій внесок. Для початку нагадаю вислів Бісмарка, на який ми неодноразово посилалися в нашому журналі, про те, що франко-пруську **війну виграв** не німецький солдат, а німецький **учитель**.

Згадаймо О. С. Пушкіна, він розставив усі акценти, навіть щодо того, хто і що спричинює відкриття.

*„О, сколько нам открытий чудных
Готовит просвещения дух,
И опыт, сын ошибок трудных,
И гений, парадоксов друг,
И случай, бог изобретатель”.*

Хто наважиться спростувати те, що **саме Вчитель і готує той дух освіти, що й спричиняє** так необхідні для прогресу людства **відкриття**.

А хіба не про **суть учительської праці** наступне висловлення Дж. Рокфеллера, американського бізнесмена: „**За уміння працювати з людьми я готовий платити більше ніж за будь-яке інше вміння на світі**”. **Роль школи виявляється ще більш вагомішою для суспільства**, а щоб упевнитися в цьому, достатньо переглянути лише назви і девізи декількох останніх освітянських заходів. Їх узагальнений вигляд буде таким:

- Освіта і школа у становленні громадського і громадянського суспільств.
- Школа в системі сучасних етичних цінностей, виховання патріотів.
- Школа інноваційної культури, радості, успіху, здоров'я тощо.
- Духовність! Етика! Мораль!
- Збереження української нації: від міста до країни – простір дружній до дитини.

Розуміння значущості вчительської діяльності, вчительства для розвитку власної країни сьогодні притаманне багатьом спільнотам, українська – не виняток. На підтвердження цього наведу декілька фактів: будь-що *в нашому суспільстві*, що потребує виправлення, чи то брак здоров'я, чи виховання, чи інтелектуального й духовного розвитку й ін., обов'язково буде прийнято на державному рівні за участю відповідних міністерств, академій як рятувальний захід – перепідготовку в зазначеному напрямі вчителів з тим, щоб вони й виправили цю ситуацію; *західні країни* „не відстають”, а подекуди давно попереду в усвідомленні ролі вчителів. Згадаймо, гранти, які надавалися нашим колегам для розробки проблем іноземних країн (але ж не нашого!), – наші вчителі й директори шкіл бралися й виконували, бо їм виділяли на цю роботу певні кошти. А при цьому наші колеги мали на меті ще й свої проблеми паралельно вирішити, часто їм це вдалося, але якою ціною – через надмірні перевантаження. Чогось і навчилися, але порівняно з тим, що втрачено, маємо на увазі час, власну

⁷ // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2012. – № 5. – С. 7.

⁸ // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2012. – № 1. – С. 70.

ОСВІТА І ШКОЛА:

стан, проблеми та першочергові завдання вчителів і директорів

Основний показник сучасної середньої освіти – **якість освіти**.

Учасниками I, II і III-го форумів освітянських керівників, ініційованих і проведених журналом "Директор школи, ліцею, гімназії" (29 жовтня 2008р.; 2 грудня 2009 р. та 27 жовтня 2010 р.), з'ясовано:

- **50 %** громадян вважає, що загальний освітній рівень знизився, а **якісна освіта** сьогодні є важкодоступною;
- **51 %** українців вважає, що **стан суспільної моралі є загрозою для національної безпеки**. Українці – кордоцентрична нація, а сучасна молодь переважно орієнтується на матеріальні стимули... Моральність серед молоді стала проблемою, у дітей проявляються жорстокість та агресія як у містах, так і селах. Тому **23 %** громадян уже **готові робити серйозні заборони демонстрації насилля на телеекрані**. Найбільше турбує питання дитячої психології, боротьби з дитячою порнографією, правового врегулювання діяльності Інтернет-клубів.
- **Наукові дослідження констатують:** за час навчання у школі здоров'я дітей погіршується у рази, тому здорових випускників значно менше; інтерес до навчання зникає, падає мотивація навчальної діяльності.

Роботу деяких шкіл, які працюють, принаймні зобов'язані працювати над вирішенням зазначених проблем, слід визнати ефективною, все ж на рівні масової школи проблеми залишаються без істотних змін. Не змінює цього висновку й поява шкіл майбутнього та ін.

Виходячи з означеної ситуації, які ж першочергові завдання вчителів і директорів?

Основне – це **вміння і бажання вчителя виконувати свою роботу професійно і майстерно.**

Вчитель справедливо вважається чинником побудови нової школи XXI століття, а не вміє (як і багато іншого!) працювати з „полярними” учнями: обдарованими і повільними у розвитку. Та й усі інші учні змінилися, діти взагалі стали іншими, тож учителю, по-перше, треба навчитися їх розуміти, а вже потім вміти зацікавлювати їх світом, культурою, собою й ін. Лише за першої умови, вчитель може підійти до вирішення вище окреслених суто педагогічних завдань. Відволікати його від їх вирішення – це залишити українське суспільство сам на сам з усіма проблемами, тобто забирати у молодого суспільства шанс на повноцінне становлення і розвиток!

А яким за таких обставин має бути директор? Нагадаю загальновідомий вираз: „**Директор-лобіст інтересів українського суспільства** щодо замовлення на якісну освіту”. Він має бути, у *першу чергу*, самодостатнім професіоналом, щоб вести школу-корабель через усі рифи... Щоб він точно знав стратегію життєдіяльності школи і щоб його ніхто не зміг збити з правильного курсу, щоб вирішував, у *першу чергу*, основні педагогічні завдання, а *вже потім*, по можливості, *другорядні*, спектр можливостей яких значно розширюється за рахунок пропозицій різноманітних фондів, компаній. Тож директор школи, ліцею, гімназії має вести свій корабель до успіху зі знанням справи, не розпоршуючи при цьому ні власних сил, ні сил колег своєї школи.

енергію, якою б мали скористатися для вирішення проблем свого українського суспільства (див. вріз на С. 7), то слід визнати, що в результаті заподіяно велику шкоду: розпорощено вчительський потенціал на вирішення другорядних, опосередкованих проблем.

Кожен має займатися своєю справою. *А вчитель – виключно вчительською. А якщо не на те працюємо, не ті результати й отримуємо: на що працюємо, те й отримуємо!*

Можливості освітян приваблюють багатьох. Сьогодні вже й компанії, далекі від освіти, пристають до неї, щоб скористатися її можливостями у вирішенні актуальних для них проблем. Для прикладу назву останню акцію „Порятунок Чорного моря через освіту”, серед засновників якої компанія „Кока-Кола”. Інші компанії просувають свою продукцію та програмне забезпечення на український ринок знову ж таки через освіту. Найбільш відома серед них компанія Інтел. Її вивірену далекоглядну стратегію програму роботи з нашими вчителями, школами можна ставити у приклад як освітянську економіку зробити ефективною, особливо в частині прибуткового повернення інвестицій.

Ще хочу звернути увагу на конкурс „Учитель-новатор” від компанії Інтел: до його позитиву слід віднести те, що наші вчителі мають можливість опанувати сучасні технології, розробляти на їх основі методичні й дидактичні матеріали, вчити дітей цього ж.

Одна заувага, її можна було б і не робити, якби не ті наслідки, до чого в результаті поширення цього конкурсу, дійдемо. Дещо маю пояснити. За результатами Конкурсу новаторами називають тих учителів, хто вправно використовує техніку й програмне забезпечення цієї компанії. Суть діяльності вчителів-конкурсантів можна порівняти з тим, що було раніше – ТЗН (технічні засоби навчання) і їх використання в навчально-виховному процесі. Тому називати вчителів, хай навіть які в чомусь є раціоналізаторами, в чомусь – винахідниками, **новаторами**, принаймні не коректно, бо завдання Конкурсу стоять осторонь суті педагогічного новаторства. Фактично наявна семантична підміна поняття „педагог-новатор”, суть якого розмивається, перекручується, чим вводять в оману всіх освітян, називаючи вчителів новаторами, тоді коли вони такими не є. Тож чого більше: користі чи прикрасі? Вирішувати всім нам: і вченим, і практикам.

Наостанок зазначу: звернення до вчителя „з усіх боків” і бажання через його діяльність повиришувати безліч проблем, з одного боку, підкреслює його значущість, з іншого – констатує використання потенціалу й можливостей учителів на другорядне, що свідчить про розпорошення безцінного вчительського потенціалу, а отже, і часткову його втрату для становлення власної держави, суспільства.

Це четверта ситуація втрати власних можливостей.

Про таку значущість діяльності вчителя слід пам'ятати, у першу чергу, нашим високопосадовцям!

СУСПІЛЬСТВО – УЧИТЕЛЮ.

Невпливовість у країні освітян – п'ята ситуація втрати власних можливостей

Невпливовість у країні освітян є одночасно головною причиною і наслідком низького статусу освіти. Освіта загалом не стала пріоритетом для держави, державної політики, а тому й для чиновників, тож і ставляться до

освіти, як до другорядної. Вочевидь, що в урядових колах відсутнє розуміння, чому освіта має бути в державі пріоритетом № 1, а з нею й усі освітяни, й, упершу чергу, вчителі. Наслідки всім відомі: статус професії низький, зарплата недостойна та й кадри потребують оновлення. Більше того: у нас не буде масової загальнонаціональної якісної освіти, а будуть лише окремі ліцеї, гімназії, окремі вчителі, окремі лідери.

Загальновідомо, що порятунок по-топаючих – справа їхніх рук! Як відомо, впливовість в країні освітян на перебіг освітянських подій вимірюється частково від 4 % (за даними Інституту стратегічних досліджень таким є вплив саме інтелігенції, до складу якої входять і освітяни), а це унеможливує вирішення освітянських проблем безпосередньо самими освітянами та примушує їх шукати інші механізми та тих, хто може це робити – такою є влада, її вплив оцінюється у 56 %.

Тож асоціації директорів шкіл, громадські й благодійні освітянські організації, вчені й освітянські лідери проводять різноманітні заходи разом із депутатами Верховної Ради, представниками урядових структур, щоб через розробку разом з ними низки дієвих заходів, сприяти зміні статусу освіти й освітян через створення нової законодавчої бази та поліпшення правового поля діяльності навчальних закладів. А завдяки цьому сприяти врегулюванню відносин шкіл з державою та суспільством (див. С. 3 обкладинки).

Тож потрібна політична воля всіх чиновників, державних службовців, політиків, щоб нарешті вирішити першочергові завдання для розвитку країни – це проблеми освіти як галузі, вчителів та їх статусу в державі. Якщо не поєднати політиків, бізнес, владу і громадськість, тобто не досягти консенсусу в суспільстві, то так і не дочекаємося бажаних змін від реформ, самі ходитимемо по колу, а „віз...” як стояв, так і стоятиме!

Узаємини освітян з урядовцями характеризуються вже певною тенденцією: освітянські лідери ледь встигають частину з них переконати, і якщо чогось і вдається досягти, то на зміну досить швидко приходять нові, яких знову треба переконувати і т. ін. Ця тенденція — „ходити декілька разів по тому ж самому колу” — психологічно руйнівна й виснажлива: з’явилося відчуття, що все це вже було, навіть незручно за себе й інших, коли мовби маєш говорити те саме, що вже не лише проговорено на різноманітних форумах, круглих столах, фестивалях, конференціях і семінарах, а й прописано в статтях. Усі палкі промови виголошено, а „віз і нині там”. Втрачаємо час, марнуємо сили, насамперед лідерів, яким не байдуже, „що в освіті” та „що з освітою” в країні. Ось тут дійсно потрібна політична воля, щоб вийти з замкненого кола... *Коли ж, панове, зрушимо воза з місця? Чи не час вже діяти?!*

Це п’ята ситуація втрати власних можливостей!

З одного боку, надзвичайна значущість освіти, вчительства для вирішення будь-яких проблем в країні, а з іншого — освіта чи взагалі сирота - „безбатченко”, чи дитя бідних батьків. Щось підкидають їй, щоб лише не померла, а для розвитку й підняття на повний зріст, щоб окрилитися й державу за собою витягти з прірви, так ні, не дають, „заморожують” у стані бідності, дотаційності, морального пригнічення, „другорядності”. *Протиріччя, яке силами освітян, на жаль, вирішеним бути не може. Все в руках владних структур!*

Застаріла система управління освітою спрямована на втримання всього в ручному режимі, де не задіяні механізми розвитку, відсутнє усвідомлення пріоритетності освіти. **Така система й робить управлінців безпорадними! Визнати їм це не вистачає духу! Тож і мучимось всі: і ті, ким керують, і ті, хто керує!**

Альберт Ейнштейн попереджав: „Моральні якості видатних особистостей мають, можливо, більше

значення для кожного покоління й усього ходу історії, ніж суто інтелектуальні досягнення...”

У першу чергу це стосується урядовців, парламентарів та інших, від кого залежать доленосні рішення загалом і в освіті зокрема. Новим світом, новими людьми керувати по старому не можна: усе тріщить „по швах”, от-от лусне!

Українське суспільство потребує системи освіти й управління нею на кшталт фінської!

Колись Й. Гете передбачав століття кібернетики такими словами:

„...С годами мозг мыслителя искусный

Мыслителя искусственно создаст...”.

Невже нащадки В. М. Глушкова, одного з батьків кібернетики, не в змозі створити „розумну й мудру” систему управління країною й зокрема освітою як її пріоритетною галуззю?!

СТАТУС УЧИТЕЛЯ: як його підняти?

Запрошую Вас, шановний читачу, пофантазувати разом зі мною. Пригадаємо Нобеля та його Нобелівську премію (див. вріз на С.7).

Уявімо, а якби серед 5-ти номінацій Нобелівської премії чи додатково до них, була номінація „педагогічна” — отак би шанувувалася вчительська робота!!! Не будемо гіпотезувати далі, якби все-таки була б серед інших і номінація „педагогічна”, то як би це вплинуло на статус учительства, а висловлю відразу переконання, що **визнання Вчителя на світовому рівні спричинило б заслужене ним, набагато краще ніж зараз, ставлення й пошанування його. І на сьогодні ми мали б менше проблем з освітою та вчителями! А Світ мав би сучасних педагогів-новаторів!**

Маю зазначити, що проблема Вчителя в нашій країні ніколи не була поза увагою. Двічі навіть розглядалася на загальнодержавному рівні у програмі „Вчитель”, яка так і не була

реалізована, традиційно за браком коштів. Сьогодні вже на урядовому рівні заговорили про статус учителя як про першочергове завдання. Уряд постійно звітується про підняття зарплати вчителям... Це добре, що пам'ятають про вчителів, дбають про освіту! Але **чи достатньо цих зусиль, хто дасть відповідь? Мірилом достатності** цього можна було б вважати й характер ставлення суспільства до освіти й освітян (готовність свідомо сприяти утвердженню освіти як пріоритетної серед інших у країні, визнання, шана, підтримка вчительства), як наслідок цього: *Учителів на давно омріяній висоті, на якій ніколи до цього не стояв, а також кількість талановитих випускників шкіл, які бажать стати вчителями.*

Але ж вочевидь ажіотаж у країні лише на посади народних обранців, а не вчителів, — як було раніше. Хоча й депутатська діяльність, і педагогічна — стратегічні, доленосні для своїх країн, їх вирізняє лише час отримання результатів, який від першої миттєвий, а від другої — віддалений. Тож чому вчительська робота не викликає в молоді такого пристрасного бажання бути вчителем? Відповідь для всіх очевидна. **Забіжу далеко наперед і зроблю відповідальну заяву:** „Святий обов'язок урядовців зробити все в державі, щоб ажіотаж не вщухав під час вступу до педагогічних вишів саме найкращих випускників шкіл країни, обдарованих і талановитих, бо в країні найавторитетніші Вчителі, от тоді й не забарився б той час, коли світова спільнота здригнулася б у захопленому здивуванні й великій повазі, бо відчула б зрослу мудрість українського народу та його кордоцентричний дух!“ От тоді б і відповіли Світу, „*хто такі українці і чого прагнемо*“.

З другого боку, який достойний результат роботи патріотичного Уряду країни! Та й сподівання класиків комуністичної ідеології, нарешті, справедливі б: *Учитель зайняв би ту висоту, на якій ніколи не стояв, але має стояти!*

Залишило сподівання власні й М. Грушевського на потім з переко-

нанням, що це невдовзі обов'язково станеться, а самі повернемося знову до проблеми „педагогічного новаторства“.

Можна вважати, що і всеукраїнський конкурс „Учитель року...“ якоюсь мірою зачіпає й частково вирішує цю проблему. Але важко сказати, що таке дійство проходить на загальнодержавному рівні й цікавить українську спільноту, бо ЗМІ і телебачення мовчать — ефір переповнений піснями й танцями, досягненнями в спорті та подіями катастрофічного характеру. Учителів не чути! **Поза увагою суспільства проходить творчість педагога. В чому вона? Ні діти, ні батьки не дають відповідей по суті автентичної діяльності вчителя.**

А в недалекому минулому маємо чудовий приклад підтримки на державному рівні вчительства — це телепередачі з Останкіно, що проходилися ще за радянських часів. Уся країна зацікавилася тоді працею вчителів. *Педагоги-новатори відтоді стали відомими на всю країну!*

УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ:

проект „Педагоги-новатори в Україні“

Ми маємо надзвичайне творче минуле, таку національну систему виховання, яку було створено нашими відомими співвітчизниками: К. Ушинським, А. Макаренком, В. Сухомлинським, О. Захаренком, І. Ткаченком, що можемо нею конкурувати зі всім світом. Сучасна освіта Німеччини широко послуговується працями Антона Макаренка; Китай — доробком Василя Сухомлинського.

Не кожен сучасний директор, на жаль, опанував винайтку національну систему, але ті українські директори шкіл, які сьогодні творять нову школу, акумулювали все, чого потребує сучасна освіта України, це і класичний досвід, і досягнення української психолого-педагогічної науки й свідомо власна новаторська практика. Сучасний світ у порівнянні навіть з недалеким минулим — років 20 тому — інший, діти — інші, умови й завдання глобалізованого світу значно

змінювалися. У цьому розбурханому, нестабільному світі катастроф з розумінням, що „держава школою стоїть”, свідомо творять директори – оази духовності й радості, творчості й успіху, досконалості й здоров’я та ін. Часто можна почути закиди не лише від громадськості, а й від освітян, що треба готувати дітей до реальних умов, а не створювати оази нездійсненого, казкового. Тут я поділяю позицію наступного нашого славнозвісного співвітчизника Миколи Пирогова, який головним завданням школи вважав „зміцнення внутрішніх сил дитини”, а вже потім дитина й сама розбереться, ким їй бути та як і де жити.

Таланти виховують талановитих: еліта нації плакаться педагогами-новаторами! „І говорячи про еліту, – наголошує в нашому журналі ака-

демів Валентин Моляко, думку якого поділяємо, – одразу повинен висловити своє глибоке переконання: для вчителя, для директора так само, як і для батьків немає не обдарованих дітей! На цьому принципі – принципі егалітарності – повинна будувати свою щоденну роботу кожна школа. Це, звісна річ, зовсім не говорить про те, що всі обдаровані, як Леонардо да Вінчі або як Іван Франко, але кожна дитина має здібності в якомусь напрямі. Відшукати ці здібності, допомогти самій дитині зрозуміти себе, повірити у свої можливості – це і є мистецтво педагогіки та психології”.

Умови для цього створюються директорами шкіл, ліцеїв, гімназій – авторами-героями проекту „Педагогинноватори в Україні” *, які часто йдуть попереду науки й творять унікальні зразки управлінської й педагогічної практики – їхні заклади є винятковими, відносяться до розряду, як зазначено вище в цій статті, „окремих” шкіл, ліцеїв, гімназій. Останні статтю взірцями для масової загальнонаціональної школи.

Німці пишаються Коперником, Ейнштейном, винахідниками відомих марок авто "Порше", "Фольксваген". Але ж і нам є ким пишатися. К.Ушинський, А.Макаренко, В.Сухомлинський, О.Захаренко, І.Ткаченко створили національну систему виховання і реалізували її у своїй діяльності. А окрім цього, ми маємо також пишатися когортою талановитих сучасних директорів шкіл, гімназій, ліцеїв – авторів-героїв проекту „Педагогинноватори в Україні”. **Тож будемо варті цього!**

* Див. статті:

1. *Ольга Виговська, Тетяна Годецька, Олексій Виговський.* Проект НАПН і журналу „Педагогинноватори в Україні”: реферативно-аналітичний огляд за публікаціями журналу // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2012. – № 6. – С. 4 – 16.

2. *Ольга Виговська, Тетяна Годецька, Олексій Виговський.* Будівничі нової української школи: автори-герої 8-ї сторінки проекту „Педагогинноватори в Україні”: реферативно-аналітична презентація інноваційного досвіду; Школа „Культури життєвого самовизначення”; Школа „Емоційного інтелекту”; „Акмеологічна школа” // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2012. – № 6. – С. 17 – 47.

Ольга Виговская
Общество, творцы и учителя-новаторы: очевидное и нет

Автор делает попытку привлечь внимание всех педагогов и, в первую очередь, наших читателей – руководителей школ, так и тех, от кого зависит образовательная политика в стране и ее реализация в ситуациях, где теряются возможности для собственного развития каждого гражданина и страны в целом. Таких ситуаций автор выделяет пять. Акцентируется внимание на проблемах педагогического новаторства и способах конструктивного их решения.

Ключевые слова: изобретательство, статус образования, школа и общество, „невлиятельность” педагогов, ситуация потери возможностей развития, учительский потенциал, учитель-новатор, педагогическое новаторство.

Olga Vigovskaya
Society, creators and innovative teachers: evident and LATENT

The author makes an attempt to attract attention of all the educators, our readers (school headmasters), and people who define education policy in Ukraine to the specific situations. The attention is drawn to the fact of lost opportunities of the personal development of every citizen and of the whole country. Five situations were defined by the author. The emphasis is set on the problems of pedagogical innovation as one of the ways of solving the problem successfully.

Key Words: invention, education status, school and society, teachers’ low influence, situation of losing development possibilities, teacher’s potential, innovative teacher, pedagogical innovation.